

Đorđe Despić

PREŽIVETI U TEKSTU

(Đorđe Pisarev: *A ako umre pre nego što se probudi?*, Agora, Zrenjanin, 2009)

Svojim najnovijim, desetim romanom *A ako umre pre nego što se probudi?*, Đorđe Pisarev (1957) još jednom potvrđuje istrajnost u izgradnji višegodišnjeg autentičnog romansijskog prosede. Kao retko koji pisac iz njegove generacije, Pisarev insistira na postmodernom prepoznatljivoj poetici koja, pored okupiranosti fenomenom teksta i knjige, ujedno afirmiše i fantastičku dimenziju književnosti. Ovaj „pisarevljevski“ osobeni spoj očit je kako u romansijskom opusu, tako i u njegovim knjigama priča (ukupno ih je objavio četiri), pri čemu se predanost ovim poetičko-žanrovskim paradigmatama skoro u svakoj knjizi ogleda u različitim inovativnim postupcima, potvrđujući tako ne samo oformljeni pogled na književnost uopšte, već i agilnost onih ostvarenih i artikulisanih stvaralačkih načela.

Svako ko je makar ponešto pročitao od Pisareva verovatno nije iznenađen naslovom novog romana. Autor, naime, svojim postupkom fantastičkog modelovanja često naglašava zagonetnu konsekvencnost oniričkog prostora, odnosno otkrivanje porodne granice između sveta sna i (književne) stvarnosti. Otuda će i izbor naslova u ovom slučaju naglasiti jedan važan poetički segment, ali donekle i anticipirati odvijanje začudne uzročno-posledične veze između dva plana ovog Pisarevljevog ostvarenja.

Roman je strukturisan iz sedam poglavlja, pri čemu je za pravilnije i lakše razumevanje njegove intencije veoma značajno prvo poglavlje, „Nedajbožedžojs“, jer predstavlja vid implicitne poetičke pretpostavke na kojoj će tekst biti izgrađen. U njemu se prati razgovor glavnog junaka i Milene, njegove životne saputnice, i to na dva nivoa. Na prvom, eksplicitnijem, glavni junak izlaže sagovornici svoju fantastičnu viziju romana koji bi trebalo da obnovi znatiželju za knjigom kod čitalaca novih generacija, čija pažnja više nije okrenuta „običnim“ knjigama već pi-si igricama i virtuelnoj stvarnosti. Stoga njegova vizija jeste vizija posebno virtuelne, žive knjige, koja od čitaoca ne bi očekivala čitanje u obliku „traljavog refleksa“, već u obliku imaginativne i književno-istorijske avanture koja bi zahtevala da priča postane *deo* čitaoca: roman zapravo tek treba pronaći i prepoznati na osnovu određenih tekstualnih signala koji upućuju na druge tekstove. Otuda ova na prvi pogled mistična zamisao *nove knjige* koja se odvija na primarnom nivou razgovora, svoju opravdanost na nivou romaneskne strukture dobija u intertekstualnim putokazima koji, kao živi tragovi u čitalačkoj svesti, oblikuju jednu novu priču sa simboličkim dejstvom. Autorefleksivan nivo teksta u prvom poglavlju zapravo je primer gde roman promišlja samog sebe i predstavlja klicu *romana-koncepta* koji izrasta iz tipičnog postmodernog duha. Na drugom nivou, pak, onom suspregnutom, latentnom, odvija se neizgovoreni dijalog čežnje koja neudovoljenjem sve više udaljava supružnike: strast za književnim stvaranjem, i to postmodernom-ezoteričnim, pobeđuje onu erotsku, ljubavnu želju.

Od drugog poglavlja pa sve do kraja romana čitalac će, prateći sudbinu glavnog junaka na ulicama Novog Sada, postepeno shvatati da se tekst razvija upravo po onoj stvara-

lačkoj zamisli iz uvodnog poglavlja: junak počinje da živi sopstveni koncept *žive knjige*. Naime, izašavši na novosadske ulice Pisarevljev akter se suočava sa analognom situacijom iz virtualne stvarnosti neke pi-si igre, u kojoj se greškom kompjuterskog programera povremeno gube konture sveta, odnosno pojavljuje sivilo ništavila. Tako svet Pisarevljevog romana postaje dezintegrirani svet, očuvan samo u fragmentima, i gde s druge strane raskrsnice jednostavno ne postoji ništa. Od tog momenta suočavanja sa nepostojanjem, glavni junak (a istovremeno i sam tekst, tj. roman) nastoji da svetu vrati njegovu celovitost i smisao. Od tog trenutka, takođe, i na nivou samog književnog postupka, ali i na nivou same fikcije, odnosno fantastičke književne stvarnosti, tekst počinje naglašeno da se ostvaruje kao roman postmodernističkog koncepta.

Na sižejnoj liniji re-generisanje, re-kreacija sveta odvijaće se kroz čin zapisivanja stvari, predmeta, toponima koji su nestali, i koje junak po sećanju zapisuje i time obnavlja, afirmišući tako tekstualnom praksom čin tvoračkog načela. Popisujući imena stvari, kako glasi naslov i jednog Pisarevljevog romana, junak svetu vraća njegov oblik i bit: *nomen est omen*. I ova praksa tekstualne reintegracije sveta upravo je analogna postmodernoj romansijerskoj strategiji po kojoj i sam roman nastaje, generišući se upravo uz pomoć brojnih (auto)citatnih fragmenata. Obnova sveta, junakove stvarnosti, teče naporedo sa konstituisanjem teksta kao mreže aluzija: kao što junak po sećanju rekonstruiše i rekreira svoj svet, tako i postmoderni stvaralac oblikuje roman po svom čitalačkom pamćenju, težeći da na nov način iskaže priču koja je već ispričana. Stoga se kroz poglavlja razvija tekst kao proces rekreiranja sveta, pri čemu se kao konstitutivni elementi romana javljaju aluzije na Džojso, Borhesa, Harmsa, Nabokova, Andrića, Pavića, ali i samog Pisareva. Pri tom, treba naglasiti da se ova re-kreacija sveta/romana ne odvija u trijumfalnom tonu, da nije prikazana kao podvig tvoračkog genija, već roman neprestano odlikuje i jedna ironično-parodična nijansa u pripovedanju. U tom duhu se i čin obnove sveta najpre odvija u kineskom tržišnom centru, svojevrsnom simbolu svaštarske, suvišne, kičaste prirode junakove stvarnosti, ali i naše svakidašnjice.

S druge strane, svoju svest o poetičkom odstupanju od „tradicionalnog“ proseada Pisarev naglašava u poglavlju „Čajanka u redakciji 'Sunčevih pega'“, gde kroz parodično-satiričan ton i uz dozu komike i humora implicitno kritikuje onaj vid poetike i srpskog književnog života koji i dalje insistira na konvencionalnom stvaralačkom postupku i, posebno, prevaziđenim ideološkim matricama. Sa ovakvim karikiranim predstavama jednog urednika časopisa o ciljevima literature Pisarev autocitatno prepliće svoju priču „Hjalmar ili dečak-san“, koja naglašeno afirmiše upravo suprotan koncept zasnovan na simboličkim konotacijama oniričkog prostora i fantastičkom profilu književnosti.

No, obnova sveta u Pisarevljevom romanu odvija se na još jednom planu delanja glavnog junaka. Naime, našavši se pred ništavilom, junak, poput situacije iz pi-si igrice, i svojim kretanjem korak po korak osvaja delove izgubljenog sveta. Ovde se nameće paralela između junakovog rekonstruisanja sveta i estetske konkretizacije samog teksta, odnosno procesa recepcije. Jer, kao i junak kod Pisareva, i čitalac napreduje podjednakim tempom. Pisarevljev junak nije u povlašćenom položaju u svom svetu, ni on ga ne raspoznaje u celini i unapred, već ga poput čitaoca osvaja bukvalno iz reda u red, iz situacije u situaciju, iz ulice u ulicu. Ova nova paralela između statusa junaka fikcije prema statusu i poziciji čita-

oca priziva teoriju o slojevitoj strukturi književnog dela Romana Ingardena. U njoj poljski fenomenolog, govoreći o sloju prikazane predmetnosti, iznosi plodnu ideju o *mestima neodređenosti* jednog književno-umetničkog dela koja su bezbrojna, i koja čitalac, krećući se tekstem i suočavajući se sa prikazanom književnom stvarnošću, sam treba da rekonstruiše, da *konkretizuje*, od čega i zavisi estetski doživljaj i smislaona punoća dela. Svesno ili ne, tek književni postupak i književna teorija ovde se srećno susreću i pružaju utisak zanimljivog figurativnog ovaploćenja jednog značajnog fenomenološkog promišljanja.

Uspostavivši najposle celinu i smisao sveta, i poput postmodernog Odiseja pronasavši put do kuće u kojoj ga čeka njegova draga, Pisarevljev junak u postmodernom-fantazmagorijskom obliku reaktuelizuje odisejevsku situaciju bilo Homerovu, bilo Džojsovu, svejedno, ili i jednu i drugu. Tako se njegov avanturistički luk na kraju sabira u ljubavnom susretu, i ona s početka prećutana čulna želja prigušena stvaralačkom strašću i idejom *žive knjige*, ipak biva ostvarena u poslednjem poglavlju „Epilog: Munadalida“. Ovo poglavlje u kojem se prožimaju rajske aluzije, onirički prostor i erotsko spajanje zapravo je „dorađena verzija“ ranije već objavljivane Pisarevljeve priče „Munadalida“, i predstavlja autorovo finalno postmodernističko poigravanje postupkom. U njemu, dakle, junaci romanesknog teksta završavaju u fikciji jednog ranijeg pripovednog teksta, i ovo prelivanje likova iz teksta u tekst, iz fikcije u fikciju, ne samo da naglašava fantastičku dimenziju književnosti, već na figurativnom planu ističe fenomen književnosti kao *živog*, protejski vitalnog tela sposobnog da u sebe prima i reflektuje neslućenu množinu književnih tekstova koji stoje negde u njegovom idealnom ishodištu, a što Bart označava biblijskim citatom: *Legeon mi je ime; jer nas je mnogo*.

Istrajavajući već više od četvrt veka u svojoj književnoj postmodernoj misiji i navikavši i čitalačku i kritičku javnost na prepoznatljivu poetiku, Đorđe Pisarev ipak se ne pretvara u sopstvenog epigona već uspeva da u okviru osobenog stvaralačkog koncepta konstantno obogaćuje svoj opus novim idejama. Pisarevljeva osobena rešenja u pogledu umetničkog postupka deluju kao rezultat upornog promišljanja same literature kao prostora ljudskog iskustva, pamćenja, kreacije, ali su i plod opsesivne privlačnosti fantastičke književnosti. Na kraju, ako se čitalac odvoji od teksta i sa rastojanja obuhvati roman, uvideće da se on zapravo konstituše kao simbol postojanosti čitavog ljudskog univerzuma, te da iz ove perspektive posmatrano ovo delo označava svojevrsnu i fantastičku, i postmoderno-ezoteričnu književnu, ali istovremeno i humanističku ideju o literarnoj, tekstualnoj održivosti sveta. Stoga je, između ostalog, čitav roman zapravo i ubedljiva figura odgovora na pitanja na čemu su to izgrađeni temelji naše stvarnosti, ili što bi Bart rekao: „Nema života izvan beskonačnog teksta“.

Iako su pojedini delovi mogli biti ubedljiviji, poput onog o Petrovaradinskoj tvrđavi, imponuje vera u moć pisane reči koja se simbolički širi iz koncepta ovog romana. Pa ipak, zbog prilično zahtevnog poetičkog ključa ne verujem u širu čitalačku i kritičku recepciju ovog Pisarevljevog romana, ali isto tako ne vidim ni dobit od „pojednostavljivanja“ postupka i približavanja realističkom prosedeu. Treba jednostavno prihvatiti i priznati da postoje autori koji ne mogu, i na kraju i ne treba da menjaju svoja poetička načela i književna viđenja. A ona su takva da ako Pisarevljev junak i umre pre nego se probudi, ipak nije kraj sveta. Preživeće u tekstu.